NAŠE ŘEČ

ROČNÍK I. ČISLO 4.

JOSEF KRAL:

NAŠE BRUSY.

I.

Máme brusů jazyka českého mnoho, starých i nových, a lze o každém z nich tvrditi, že se s upřímnou snahou staral o vyhlazení mnohých nešvarů, kterými náš pěkný a starožitný jazyk v novější době byl hyžděn a kažen. Ale většina jich má společnou vadu: přebrušují, totiž vytýkají leccos jako chybu, co vůbec chybou není. Nelze se tomu diviti ani toho příliš vytýkati. Je-li kdo v pochybnostech, zda to neb ono slovo, ta neb ona vazba je správná či nikoliv, měl by najíti rychlé a bezpečné poučení v slovníce. Všecky slovníky naše mají však nedostatky: staročeský slovník Gebauerův je necelý, Jungmannův přese všecky své dobré vlastnosti neúplný, Kottův takový, že se člověk jen rozzlobí, vezme-li jej do ruky. Aby kdo, a zvláště skladatel brusu, sám pročetl dobré spisovatele starší a přesvědčil se vlastním čtením o správnosti nebo nesprávnosti některého slova nebo vazby, nelze žádati; nedostal by se k vlastnímu svému úkolu po celý život, nehledíme-li ani k tomu, že leccos ze starší literatury není vůbec vydáno a že leckterá vydání starší nejsou dosti přístupna. Ty a podobné příčiny způsobily, že někteří brusiči brousili jazyk náš ne podle historických dokladů, nýbrž podle svých theoretických úvah a tak dospěli k výtkám naprosto nesprávným.

Chci tu vyložiti o několika takových nesprávných výtkách, užívaje při tom Vorovkova Strážce jazyka z r. 1896, jenž je jakýmsi svodem výtek starších brusičů našich.

1. Začínám s větou, kterou jsem právě napsal: *chci vyložiti.* Mnozí brusiči pokládají vazbu tu za chybnou; třeba prý říci: vyložím (srv. Vorovka p. sl. chtíti: chceme pověděti = povíme, chci

si odpočinouti = odpočinu si a j.). Vazba ta drží se však v lidu houževnatě a má obdobu i v jiných jazycích. Budoucí čas, na př. »učiním«, znamená vlastně vůli a ochotu k nějakému jednání. Řekne-li kdo »učiním«, nemůže se nikdy zavázati, že se mu podaří to, co chce, vskutku učiniti. Proto také některé jazyky opisují budoucí čas slovesem »chtíti«, na př. jazyk anglický, novořecký a také srbsko-chorvatský. I v německém se vyskytují podobné vazby (ich will hingehen a j.), a ty byly asi hlavní příčinou, proč se podobná vazba česká pokládala za nesprávnou. Otevřeme-li staročeský slovník Gebauerův (p. sl. chtieti), shledáme, že takových vazeb již v staré době bylo dost a dost. Tak čteme již v Alexandreidě: »chcete-li pohověti, *chci* vám něco pověděti«, kde jest ještě těžko říci, má-li tu *chci* svůj plný význam, či je-li pouhým opisem budoucího času. Ale čteme-li na př. u Husa: »co *chcte* mi dáti a já vám ho zradím«, nebo v Hradeckém rukopise: »počěchu sě kanovníci diviti a řkúc: co *chcemy* učiniti«, nebo »počě mluviti: na které *chcemy* lesy jíti« a j. č., poznáváme zřejmě, že se již v staré době užívalo toho slovesa k opisu budoucího času. Gebauer to na uvedeném místě zřejmě přiznává, dodávaje, že sloveso *chtíti* má někdy význam pouze formální. Ze střední a nové doby našeho jazyka bylo by možno uvésti dokladů dost a dost; na př. v Starých letopisech českých vyd. Palackého, str. 190 čteme: »tuto o Rosenberském *chci* pověděti«; v Archivu českém 20, str. 26: »jak mne psaní . . . dojde, hned vám to oznámiti *chci*«, str. 102: *chci* jim psaní vaše ukázati a j. Příkladů je nazbyt.

Jsou tedy vazby, které se v některých brusech vytýkají jako chybné: »chci si odpočinouti« (správně prý: odpočinu si) a p. docela správné.

Také vazby jako »stromy se dlouho *nechtěly* ujmouti« (správně prý jen »neujímaly se«), »*chtěl* dáti« (správně prý: dával), »*nechtěli* mi otevříti« (správně prý: »neotvírali mi«) a jiné podobné jsou prý chybné. Ale již v Alexandreidě čteme: »všěcka čtyři elementa *chtěla* se vydřieti z kořen«, v Hradeckém rukopise: »dietky *chtie* hladem zemřieti« a j., jakož vůbec v starém jazyce tento pouze formální význam slovesa *chtíti* byl ještě více rozšířen, než za našich dob. Dokladů toho je v Gebauerově slovníku více než dva sloupce.

2. Výše bych se byl málem dopustil velikého hříchu a napsal m. *anglický* jazyk nebo *angličtina*, jak přikazují někteří grammatikové, angličina, jak se mluví obecně. Sám Gebauer v úvodě pravopisných pravidel r. 1902 káže psáti *angličtina* a ovšem také *francouzština*, ježto *frančtina* by znamenala jazyk Franků, nikoli Francouzů. Jako prý jazyk *polský* je *polština*, arabský *arabština* atd., tak prý také jazyk *anglický* třeba nazývati angli*čt*inou. Správné

prý je ovšem *němčina*, ježto slovo to není z přídavného jména *německý*, nýbrž z podstatného *Němec*. Je však přece nadmíru divné, proč každý, nečiní-li si násilí, jsa již poučen rozličnými brusy a pravidly, říká *angličina*. Tvoření těchto slov není totiž jednotné. Neříkáme na př. nikdy *latinština*, mluvíme-li o jazyku *latinském*, nýbrž *latina*.

Zajímavé jest, že v starším jazyce, zvláště ve slohu ozdobnějším, mluví se zpravidla *o řeči* nebo *jazyce* českém, německém atd., nikoli o češtině, němčině atd. Staročeský slovník Gebauerův a Smetánkův nemá pro slova *čeština*, *němčina* ani jednoho dokladu; Jungmann má doklady dva, jeden až z Puchmajera.

Slova ta jsou patrně mnohem pozdějšího původu (slovo *čeština* zná již Blahoslav, slovo *němčina* dosvědčeno je pro r. 1533 v Archivu českém 20, str. 25) a vznikla ze snahy po stručnosti, jako podobné výrazy jinojazyčné. Přípona *-in (a)* značí náležitost k něčemu, slovo *čeština* a p. znamená tedy něco, co náleží k tomu, co je českého (srv. chudina, cizina, teletina atd.). Ale jistě působila tu také obdoba slova *latina* (*latině* mluviti, psáti říkalo se již v staré češtině), jež přejato beze změny z latinského názvu *lingua latina* (jazyk latinský). Podle slova *latina* utvořeno pak ze slova český *čeština*, ze slova turecký *turečtina* atd. Slovo *němčina* utvořeno je však přímo ze jména *Němec* a odchyluje se svým tvořením od podobných slov jiných.

Angličanům říkalo se v staré době *Engliš* anebo *Englic* (doklad je v Prešpurském slovníku) jistě podle latinského přídavného jména *Anglicus* a ze slova *Englic* nebo snad *Englik* utvořeno přímo staročeské *engličský* (později anglický) a *engličina* (angličina), jako přímo ze slova *Němec* utvořeno *němčina*. Jungmannův slovník zná jen tvar *angličina*. Také slovo *Angličan* předpokládá tvar *Anglik*.

Říkáme také nářečí attickému *attičina*, poněvadž jím mluvili *Attikové*, a řeči polatinělých Keltů, kteří přijali jméno germánských Franků, můžeme týmž právem říkati *frančina*, nebo, ježto mluví *francky*, také *frančtina*. Nikdo také neřekne jinak, mluví-li nestrojeně. Teprve naši theoretikové, kteří mínili, že se tato jména jazyků tvoří všecka z přídavných jmen na *-ský*, zavedli proti starému zvyku jméno *francouzština*. Jungmann uvádí ve svém Slovníku českoněmeckém jen tvary *frančina* a *francouzština*, ale docela bez dokladů.

V staré době říkalo se nynějším Francouzům a jejich zemi buď *Franci*, *Franky* (Pulkava praví o Karlu IV., že pět let bydlel jest *v Franciech*), anebo již také *Francúzi*, *Francouzi*. Jméno *Francúz* je z německého *Franzos* a toto opět z franc. *françois*, *français*, značí tedy totéž co *Frank*. V staré době bylo také přídavné jméno

frančský, franský (doklady všeho toho jsou v slovníku Gebauerově). Slovo *frančina, frančtina (z Frank a francký)* je tedy zrovna tak správné, jako *francouzština (z francouzský)*, jenže prvé se vskutku říká, druhé bylo utvořeno a zavedeno uměle, ačkoli zemi vždy jmenujeme latinským jménem *Francia, Francie* a nikdy *Francouzie;* také *Františeк, František (Francesco)* značí muže z Frank, t. j. Francie.

Není tedy třeba jménům *frančtina, frančina* nebo *angličina* se vyhýbati. Jazyk při tvoření slov nepočíná si jednostejně, podle jediného pravidla; miluje rozmanitost a výminky.

3. A zase jsem se dopustil nebrusičské chyby, když mi s péra maně splynulo slovo »výminka«. Podle některých brusičů třeba prý rozeznávati tato dvě slova: výjimka znamená prý »Ausnahme«, výminka »Bedingung«. I to je však holý theoretický výmysl. Již v Žižkově řádě z r. 1423 (srv. Tomanovo Husitské válečnictví, str. 392 n.) čteme: »My Jan bratr Žižka z Kalicha (následuje velká řada jmen) i všecky obce panské, rytířské, panošské, městské, žádných *nevymiňujíce* ani vymlúvajíce«. Tady přece vymiňovati neznamená »Bedingung«, nýbrž »Ausnahme«, a Žižka přece asi uměl dobře česky. O něco níže čteme ovšem dvakrát »žádných osob *nevynímajíce*«, ale vedle toho opět »žádných osob *nevymiňujíce*«. V Pamětech o bouři pražské (vyd. Rezek), str. 15 čteme rovněž: »aby kázali čtení všemu stvoření a to *bez výminky*«, v Bartošově Kronice pražské (vyd. Erben), str. 288: »kupoval šaty *bez výminky* pohlaví obojímu, i mladým ženám«. Jungmann má hojně dokladů pro slovo *výminka* (Ausnahme), slova *výjimka* ani ještě nezná (jen slovo *výjimek*, ale v jiném významu: úlomek z písma vyňatý; dokladů pro tento význam neuvádí).

Bylo tedy slova »výminka« užíváno již dávno ve významu »výjimka«, a jistě právem. Vyminiti si něco snadno může nabýti významu: vyjmouti něco (nebo, jak někteří naši brusiči a noviny podle nich stále píší: vyňati, ačkoli je to tvar dialektický, jehož se ve spisovném jazyce nikdy neužívalo). Nevystříhejme se tedy více tohoto slova »výminka«, chceme-li mluviti o »výjimce«.

4. Také slovo *více*, jež jsem právě napsal, jest prý v tomto významu chybné; nemá prý se říkati: »*více* mu neuvěřím«, nýbrž »*již* mu neuvěřím« a pod. Jak ti někteří naši brusiči pilně theoretisovali a jak zběžně čtli staré dobré spisy! V staré i střední době právě *více* je v takových spojeninách pravidlem. *Již* (původně ovšem *juž*, kteréhož zapadlého starého tvaru někteří naši básníci užívají s oblibou z příčin »eufonických«, ač tak již nikdo nemluví) znamená původně *nyní* (dokladů snesl hojně ve svém slovníku Gebauer) a užívá se ho zpravidla o době přítomné a minulé, *více*

znamená »na dále, příště«. Příkladů je plno; srv. Chelčického Síť víry (vydal Smetánka), str. 57: jakž jest najprvé všel mezi křesťany . . ., tak jest *viec* (t. i na dále) ostal; Životy svatých otců (vyd. Smetánka), str. 72: a tak *viec* ten mládenec byl prázden od ďábelského pokušenie; str. 73: a *viec* jeho neuzřiechu; ib. 78: a potom *viec* nesmie nižádný před ním křivě pověděti; ib. 117: a nechtie *viece* na tom miestie bydliti. Staří letopisové čeští, str. 126: (králová) aby se zapsala, aby *viece* netrápila měst; ib. str. 173: rozkáže, aby těch peněz *viece* nebrali; str. 230: a chtěli, aby *viece* nebylo držáno posvícenie; ib. 252: aby *více* nekaceřovali; ib. chtěli sou raději umříti, nežli by se tomu *více* dívali; ib. 184: *více* se do Prahy nevracováchu; Paměti o bouři pražské, str. 23: *více* nechci pod obojí spůsobú přijímati atd. atd. Dokladů lze nasbírati na tisíce. Někdy místo *více* bývá arci také *již;* srv. Staré letopisy české, str. 252: »*již* jich nepřijímejte«, nebo také *již více;* ib. 95: »přikazujíce . . ., aby s Čechy a s Moravany . . . pokoj měli a *již* jich *viece* proto nehaněli«.

Příčinou, proč se toto slovo *více* pokládalo za vadné, byla jistě jen theoretická úvaha. Soudilo se, že *více* značí větší množství a ne dobu. Ale význam ten se zcela přirozeně vyvinul z vět, jako: neber *více*, nekaceřuj *více* (viz příklady výše uvedené), kde bylo původně *více* předmět a podle smyslu vět nabylo i významu *na dále, příště.* Snad také k zamítání té vazby přispělo, že je i v němčině (mehr); ale je na př. i ve frančtině (plus), v italštině (più) a j., kde se vyvinula podobným způsobem.

5. Někdy zaváděli očišťovatelé našeho jazyka docela zbytečné novotvary, zatlačujíce z důvodů naprosto prázdných správné tvary starší. Tak upadla u nich v nemilost všecka podstatná jména vzoru »znamení« jednak proto, že prý jejich pády nejsou zřetelné, jednak proto, že ta koncovka prý je nelibá. Pamatuji se dobře, jak si na př. velmistr českého slohu, jehož způsob jsem bohužel sám asi před 35 lety napodobil, stěžoval na ono stálé »íkání«. Byl to důvod velmi subjektivní; starým Čechům to »íkání« nevadilo, a opravovati jazyk pro domnělou jeho nelahodu je vždy na pováženou. Správná řeč je vždycky pěkná, a sebe větší lahoda řeči je vždycky nelahodná, je-li v ní plno hrubých poklesků proti duchu jazyka. Některým našim básníkům a spisovatelům zní na př. *ve* ústraní, *ve* Madrasu (m. v ústraní, v Madrasu) patrně velmi lahodně; tomu, kdo umí česky, jsou to pravé příšery, jež se v mluvě lidu vůbec nevyskytují a jsou ovšem naprostými nesprávnostmi.

Aby se tedy tomu protivnému »íkání« zabránilo, zaváděla se všude přípona *-ba:* říkalo se a říká se *četba, léčba, učba, tvorba* atd., i kde je to proti zvyku jazyka. Přípona *-ba* nebyla v našem jazyku

nikdy plodná, neužívalo se jí totiž k tvoření slov nikdy hojně. Máme sice dosti slov toho způsobu, jichž se dosud obecně užívá, ale z některých kmenů se taková slova nikdy netvořila. Nikdy se na př. neříkalo *četba*, vždycky *čtení* (svaté čtenie t. Písmo; lid dosud říká: to je pěkné čtení), *psaní*, *učení* (jde na učení) atd. K čemu pro nějaký důvod zcela domnělý rušiti tento starý a pěkný způsob a zaváděti nezvyklé novotvary? To není očišťování řeči, nýbrž přímo její kažení.

Jiná podobná přípona, která se nyní nad předešlou míru a aspoň zcela zbytečně rozmohla, jest *-enka*. Nějaký fotograf utvořil slovo *podobenka* m. starého *podobizna* a hned našel plno napodobitelů. Za touto *-enkou* vynořily se nesčetné jiné *-enky*. Je věru podivuhodno, jak takové zbytečnosti a nesprávnosti docházejí rázem obliby. Když si nějaký krejčí vzpomene říkati *pánský* oděv m. správného *panský* (patrně chtěl tím makavě naznačiti, že nešije urozeným, nýbrž jen obyčejným pánům), hned kde kdo následuje jeho novoty!

I koncovka *-telný* rozšiřuje se nyní zbytečně a přes slušnou míru. Správné jest na př. *spasitelný* (ze spasi-tel), podle toho, a to vlastně již nesprávně, tvořeno je *snesi-telný*, *vidi-telný* a j. Ale to jsou slova zakořenělá a stará. Nyní straší však ve všech novinách a spisech: *proveditelný* (co je to proveditì?), ba dokonce i *ospravedi-telný* (co je to ospravediti?). Nelze-li toho vyjádřiti jinak a je vskutku nutno, aby německé přídavné jméno (ausführbar a p.) vyjádřeno bylo vždycky také jménem přídavným?

Také náš pořádek slov pokládán byl leckdy za německý; o jedné takové nesprávné výtce píše v tomto časopise V. Ertl. Vytýkává se hlavně, že ve vedlejších větách klademe často nesprávně sloveso na konec věty po způsobu německém, ve větách hlavních zase prý po způsobu latinském. Výtka ta je úplně nesprávná.

Pořádek slov v jazyce českém měl by býti podroben všestrannému a podrobnému zkoumání. Tolik však lze říci určitě, že je dosti volný a že se řídí ne vždy logickou závislostí členů věty na sobě (podmět — výrok — předmět atd.), nýbrž také snahou po určitém rhythmu řeči a důrazem, kterým některá slova opatřujeme. Důraz mívá velmi často sloveso; proto stává také mnohdy na konci věty.

Že tomu tak jest a že zvláště ve vedlejších větách sloveso stává často na konci, o tom se může přesvědčiti každý, kdo si přečte několik stránek kteréhokoli spisu Chelčického, jenž uměl vůbec jen česky, nebo nějaké staré dopisy, uveřejněné v Archivu českém a psané osobami, které německy neuměly (na př. dopisy Vojtěcha z Pernštejna, jenž, jak víme z jeho korrespondence, ně-

mecké listy si dával překládati na česko). Dokladů najde na tisíce, a netřeba jich ani uváděti.

Jest tedy velmi špatnou zásadou, pokládati nějakou vazbu nebo pořádek slov za nečeský, poněvadž je také v jazyce německém.

Příště konec.

FRANTIŠEK TÁBORSKÝ:

O PŘEKLÁDÁNÍ UMĚLECKÉM.

I.

M. J. LERMONTOV: BÁSNĚ.

Světové knihovny č. 1245—47.

Ostatek.

5. Překládá nepřesně. Smysl bývá zakalen, znejasněn, zmaten nebo zkřiven. Na př. ve »Valeriku« list básníkův, zpověď a vyznání tak upřímné a tak podivuhodně prostě vyslovené, právě tím, že pravdivě. Uvedu jen zlomek v doslovném překladě prósou a vedle něho překlad veršovaný.

Duší jsme druh druhu cizí, —
a sotva jest příbuznost duševní! . . .
Stránky minulých let pročítaje,
je po pořádku rozbíraje
teď rozumem zchladnuvším,
přesvědčuji se, že klamal jsem se vším.
Je směšno srdcem licoměřit
před sebou tolik let:
líp věru omračovat svět!
A pak, ký užitek věřit
tomu, čeho už není? . . .
Šílenství — ždát lásky vzdálené!
V náš věk vše city jsou jen na čas;
na vás však vzpomínám, — ba věru,
vás zapomenout nemohl jsem nijak!
Předně, proto, že mnoho
a dlouho, dlouho měl jsem vás rád,
potom strádáním a rozčilením
dni blaženstva jsem zaplatil,
potom pokáním neplodným
vláčel řetěz těžkých let
a rozmýšlením chladným
ubil poslední květ života . . .
S lidmi stýkaje se opatrně,
zapomněl jsem na hluk mladých bujností,
lásku, poesii . . . než na vás
zapomenout mně bylo nemožno.

Jsme duší sobě odcizeni . . .
jich různost v tom lze postihnout.
Hloub noře se v tůň minulosti (!)
a stíhaje běh událostí (!)
za sebou umem střízlivým,
ký bloud jsem byl, dnes dobře vím (!).
Je směšno chtít se přetvařovat
před sebou samým řadou let:
Nechť se snad proto mrzí svět! (?) —
hůř! mám-li vášni důvěřovat,
jež byla tu, — jen na pohled.
Či líp ždát stranou pošetile, —
až změní se Váš vratký cit? (!)
Než což!? — mně nelze do té chvíle
se upomínky na Vás zbýt!
Že dříve vřelé lásky žárem
jsem drahný čas Vám oddán byl,
pak hořkostí a snů svých zmarem (!)
vděk oněch chvil jsem zaplatil.
Pak jsem se v němé zoufalosti
s let těžkým vlekl řetězem
a poslední květ s lhostejností
jsem v chladnou udupával zem.
Mně se i lidé znechutili,
šum mládí zapomněl jsem v ráz,
i lásku, umění — leč Vás,
Vás zapomenout nad mé síly! (139—140.)

Čtenář sám, srovnávaje doslovný překlad veršů původních s verši překladu rýmovaného, rázem vycítí nepřesnost jeho, cizost jeho, zcela jinou řeč, frázovitou (»Hloub noře se v tůň minulosti« místo prostého »Stránky minulých let pročítaje«, t. j. svých let), a přesvědčí se, že slova má nejsou nespravedlivá nebo snad nějakou stranickostí naplněna. Mimo to nový překlad chybuje i tím, že duševní procesy nevystupují v něm ve svých určitých fázích, ve své posloupnosti, jak u Lermontova. Nevyznáme se vůbec, nemáme-li po ruce originálu, oč tu jde. Špatná interpunkce zvyšuje ještě zmatenost. A lze to téměř doslova, skoro naprosto doslovně po česku říci, s touž prostotou a přehledností, s týmž rytmem a rýmem. — Nebo v »Závěti«, která je pěkně přeložena kromě posledních dvou veršů: »nechť uleví si v pláči... ten sám jen nepostačí« (165.). Lermontov praví: »Puskaj (nechť) ona poplačet... Jej ničego ne značit!«, t. j. u ní to nic neznamená! — Nebo:

L. Mám tebe rád, ocelový můj kynžale (dýko),
druhu jasný a chladný.
Zádumčivý Gruzín na pomstu tě koval,
na hrozný boj brousil Čerkes svobodný.

Překlad. Mám tebe rád, kovový kynžale!
můj druhu jasný při všem (!) chladu;
tě Gruzín k pomstě kul své duše zoufalé (!)
a Čerkes brousil v krutý boj — i zradu (!). (Str. 165.)

Jak rozmlácen je tu ocelový verš básníkův! Jak rozetřen jeho ocelový chlad, jeho přísná odměřenost! — U L. »Dýchajíc ohněm plálo nad námi lazurně jasné nebe« — v překladě: »nad námi, vadíc(!) horkem dechu(!) modravě vřela(!) nebes báň« (143.). Jaké to nechutné papírové verše, vycpané nepoetickým zbožím! — U L. »To hrozné bylo zamlčení!... Netrvalo ono dlouho, než v tomto strašném očekávání roztlouklo se srdce nejedno« — v překladě: »To hrozné ticho k nepopsání(!), sic na krátko jen trvalo, leč jak se snášelo dál plání(!), co srdci bít v něm ustalo(!)« (str. 144.). — Lermontov napsal do alba Ž. N. Karamzinové, že rád kdysi míval »i hlučné bouře přírody i tajné bouře vášní«, což přeloženo (161.): »v přírodě bouře šumné zloby« (!). A poněvadž p. překladatel měl předlohou zastaralé vydání, nepřeložil ovšem poslední slohy, která jako čepička s rolničkami se směje na čtenáře:

Ljublju ja razgovory vaši
i »cha-cha-cha« i »chi-chi-chi!«
Smirnovoj štučki (žertíky), farsy Saši
i Jiški Mjatleva stichi (verše).

Nepřesně a nepečlivě přeložena rozkošná »Kozácká ukolébavka« (162.). Roku 1845 Havlíček ji přeložil s pietou:

Spi, synáčku můj překrásný,
hajej, hajinkej,
ticho hledí měsíc jasný
do kolíbky tvej.

Zcela český tón je v ní i v refréně »hajej, hajinkej«; ale rýmů na *ej* není v češtině mnoho, proto si Havlíček pomáhal nářečními tvary: tvej, tuženej, vyšitej, noci tej, cizej. — Roku 1874 Ladislav Čelakovský se pokusil o ni, ale nedostihl Havlíčka:

Spi, hošíčku můj překrásný,
hajičkej — haji.
Ticho patří měsíc jasný
v kolébku tvoji.

Téhož roku také Al. Durdík vydal ji v »Básních Michala Lermontova« v »Poesii světové«:

Spi, děťátko, kvítku krásný,
luli luli lou,
Ticho hledí měsíc jasný
v kolíbečku tvou.

Durdík dobře cítil potřebu rýmu na *ou*, že by takto se uvaroval i nespisovných koncovek Havlíčkových i nečeského přízvuku Lad. Čelakovského; ale refrén »luli luli lou« je nečeský a tím Durdíkův překlad trpí. — Roku 1885 Fr. Chalupa přeložil ji v »Kvítí z ruských luhů«:

Což, můj synku, spi, můj krásný,
hajej, hajičkej.
V kolébku ti měsíc jasný
stříbro svoje lej.

Aby zachránil český refrén a neužíval nářečních tvarů, překládá oznamovací způsob rozkazovacím, což ovšem mění ráz básně. (Začáteční »Což« padá na vrub přejatého ruského obrázku s ruskou iniciálkou C = ruské S, jíž začíná báseň: Spi, mladenec moj prekrasnyj.) — Roku 1916, tedy 71 rok po Havlíčkovi, přeložena je báseň ta takto:

Spi, mé pacholátko krásné,
houpy, houpy, hou (!),
měsíc hledí v záři jasné
v kolíbečku tvou.

Tu je nedostatečnost překladatelova patrna. Hřích proti rytmu v 1. verši; nemožný refrén »houpy, houpy, hou« — kdo jakživ slyšel, aby matka nebo chůva uspávala dítko divokým »houpy, houpy, hou«! To se volá při hře na koníčka, kdy se tátovo koleno stává bujným koněm, na nějž si sedne capulátko Vašíček, chytne se tátových rukou a koleno-bujný oř dá se do skoku za tá-

tova volání: »houpy houpy hou!«... Srovnejme dále, co Lermontov pěje v 3. a 4. sloze, s překladem. Tam se s takovou živou plastičností, tak úsečně a pravdivě líčí odchod synův na vojnu: »Bogatyr ty budeš s vidu (na pohled) i kazak dušoj. Provožať tebja ja vyjdu — ty machneš rukoj...« Jak prosté a dojemné! A co z toho udělal překlad? »Kozák duší, bohatýrem budeš se mi zdát«, — jak pak zdát? On *jest* jím na pohled, t. j. tělem, ale také duší *jest* on kozák! — »než mi zmizíš v světě širém, přijdeš s bohem dát«. Tak to není u Lermontova. Co lásky, co odříkání je v jeho slovech matčiných: »Provožať tebja ja vyjdu — ty machneš rukoj«! Ano, syn kozák rukou zamáchne na matku, která ho vyprovází a pláče, t. j. on tím máchnutím volá: »Ničevó!« t. j. »Nač plakat? Však se já vrátím, matičko!«... Tedy pravý opak toho, co je v překladě. V poslední pak sloze této básně matka dává synovi na cestu svatý obrázek: »Ty jego, moljasja Bogu, stav pered soboj« — tato něžná nerozlučnost matčina přeložena: »až se budeš modlit k Bohu, kéž ti přijde vděk(!)«, což zavinil rým »obrázek«. Ale nemá se překládati pro rým, chceme-li, aby verš nebyl papírový a tím nespolknutelný.

Nepochopena zůstala osmiveršová básnička »Utes«, v našem překladě »Skála« (172.). Oč jde? U Lermontova doslova: »Nocovala tučka (mráček) zlatá na hrudi útesu velikána; záhy z rána vydala se na cestu, po nebi si vesele hrajíc. Zůstal však vlažný sled ve vrásce starého útesu. Samoten tu stojí; zadumal se hluboko a tichounko pláče v poušti«. Tedy: výraz životní touhy, protějšek k Heinovu »Ein Fichtenbaum steht einsam im Norden auf kahler Höh'«. Stařec nepoznal družky, a najednou na hrudi mu spočine *ona;* ale záhy z rána zmizí, vesele jdouc dál, a on teprve teď pocítí svou samotu a ticho zapláče v poušti... V originále je tedy *on* a *ona*, útes a »tučka« zlatá; v češtině však tučka je mráček, opět *on*, i třeba nevyhnutelně zaměniti na rod ženský, mráček na *mlhu* zlatou, což není sice tak plastické, ale pomoci tu musí fantasie. Durdík ve svém překladě celou tu věc obrátil: mráček zlatý nocoval na hrudi mohutné skály atd. Porozuměl, oč jde; ale chybil, když ze žulového muže udělal ženu a z oblačné ženy muže. To už není to. Překladatel nový naprosto nepochopil, oč jde: »Obláček zlatý odpočíval na hrudi skalního velikána« atd. atd., tedy *on* a *on*, zcela falešně.

Nepochopen zůstal »Démon«. První verš nevyvolává jasné představy, jaký to byl duch. Lermontov začíná: »Pečal'nyj demon, duch izgnanja, letal nad grěšnoju zemlej« (čti: zemlój). Tedy: »truchlivý (ponurý) démon, duch vyhnání«, t. j. duch, jemuž v nebi i mimo nebe je teskno; duch nespokojenosti; duch nejvyšších

tužeb, ale, poněvadž jsou neuskutečněny, duch nejhlubšího stesku, nejhlubší nudy, nejhlubší omrzelosti; duch hrdé samoty, hrdého chladu; duch ulétající od veškeré krásy, ode všech požitků, poněvadž ho neuspokojují; tedy duch vyhnanosti, duch vyhnání... V překladě však čteme: »Vyhoštěn z ráje demon žalný«, což o tomto duchu nepovídá nic, ale pranic, leda že ducha toho snižuje: »žalný«. A prý »klín(!) země hříšně oblétal«, kdežto u L. »létal nad hříšnou zemí«.

Nepochopena zůstala báseň z posledních a z nejkrásnějších: »Vychožu odin ja na dorogu«. Čtěte si ji, prosím, vyrážejíce slabiky přízvučné, a ucítíte její zvukovou krásu. V této kráse je nepřeložitelná.

Vychožu odin jă na dorogu.
Skvoz' tuman kremnistyj puť blestit;
noč ticha, pustynja vnemlet Bogu,
i zvězda s zvězdoju govorit.
V nebesach toržestvenno i čudno!
Spit zemlja v sijaňji golubom...
Čto že mně tak boľno i tak trudno:
ždul' čego? žaléju-li o čem?

»Vycházím samoten na cestu« — jak zádumčivě zvučí 1. verš v originále! »Mlhou křemenitá stezka se skví« — to blyštění cítíte v sykavkách, zvlášť přízvučných slabik: skvoz — tuman kremnistyj puť blestit«; »noc tichá, vesmír vnímá Boha, a hvězda s hvězdou hovoří. — V nebi slavnostně a bájně! Spí země ve svitu modravém...« Tajemná krása hvězdnatých nebes, vědomí o blízkosti Boha, země spící pod hovořícími hvězdami v modravém svitu, to všecko probouzí v básníku nevýslovný stesk po oddechu od marností tohoto světa: »Co že mně tak bolno a tak trudno? Ždám-li čeho? Želím-li čeho? Už nic od života nečekám a neželím prošlého nijak. Hledám svobody a pokoje; chtěl bych zapomenout vše a usnouti...« Jaká nádhera v této první polovici básně! Ach, jak setřeno to všecko, ztlumeno, zevšedněno v překladě, až to bolí! Rytmus zcela jiný a nesprávný; rýmy přeházeny a ta nepřesnost výrazová! Toť hříchy proti Duchu svatému i proti musám všem. Srovnejte, prosím, sami: »Sám ubírám se cestou z domova(!), mhou bílá stezka probleskuje; zem šepce s nebem; noc jak májová(!!), hvězda si s hvězdou vypravuje. Jak vítězná a čarná nebes báň! zem spí v svit modrý zahalena. Proč v bolesti a trudu nížím skráň?(!) Co chci? Čím duše roztesknĕna? Nic od žití víc nechci, jsa jím syt, i minulosti žel mi není, jen po volnosti toužím, hledám klid... spat chtěl bych(!), — došel zapomnění«... (str. 175.). Výraz svrchované krásy tajemné noci hvězdnaté: »vesmír

vnímá Boha« — úplně se ztratil a zaměněn všedním a nevhodným zde výrazem »noc jak májová«; nepříjemná je vycpávka »nížím skráň«; nevážno je rčení »spat bych chtěl«.

O jiných nepřesnostech se již ani nezmiňuji.

6. Překládá nelibozvučně: ve zlosti déšť s bouří bije v svornosti v sklo, 68., tak carevnu — dceř zřely jen; zrak stih v spánku dceř, 70., vždy zas v sněh zapad, 100.; zem spí v svit, 175. a j. Čtěte, prosím, tyto ukázky hlasitě! To je hudba chřestícího papíru anebo písku mezi zuby.

7. Překládá leckdy nečesky: kdy ještě žil jsem v středu vás, 84. (m. s vámi, mezi vámi); Zvon, jenž v dál teskně slyšet byl(!!) 89., (m. jejž bylo slyšet); zůstal stát za nimi každý, 92. (m. zastavil se); i hada syk, 96. (m. hadí); v sněh prohlubně, 91., sněh zbarvený krví jich, 94. (m. sníh); Říct, otče?, 85. a j.

8. Nerozumí ruským výrazům: ruské izměniť komu překládá změniti m. zraditi (»navzájem — sebe nezměníme a jiným lze nás změniti?« m. »sebe my oba nezradíme, a nás nemohou zraditi«, 169.); nagovicy překládá blatouch m. kamaše, 141., (»Mám nažloutlé jich tváře rád, jež s blatouchem lze porovnat«(!), kdežto Lermontovu ty tváře připomínají nažloutlé kamaše, jaké Kavkazané nosí; tváří zlatolesklých jako blatouch svět přece neviděl); místo platany osazuje Kavkaz palmami, 18.; rodnik je mu potok m. pramen, 156.; serna je mu srn m. kamzík, 108.; strasť je mu strast m. vášeň, 111.; šum — šum m. hluk, 117.; valun — balvan m. oblázek, 159.

9. Překládá podle zastaralého vydání, místy nepřesného a neúplného, s interpunkcí často nesprávnou, jak čtenář zde poznal již z několika ukázek. Na př. hned první zpěv I. části »Démona« má o dva verše méně než originál.

Nedostatků tedy, až nerad o tom píšu. A přece prý (podle kritiky našeho týdeníku, nahoře uvedeného) »forma překladu vyhovuje úplně; opírajíc se o starší překlady, vynikla vysoko nad ně a dostalo se v ní velkým a populárním básním Lermontovovým tlumočení dokonalého«, a podle jiného referátu překlad prý »většinou zachovává posvátný pel básníkovy tvorby«... Srovnáš-li, čtenáři, tato slova s mými doklady a sám se pak ještě přesvědčíš množstvím dokladů nových, že je mi »veritas amicissima«, co si pomyslíš o takové naší kritice? Že »mnoho je shnilého ve státě dánském«, pomyslíš si asi? Ba mnoho je shnilého v něm, můj milý! Či snad netřeba se dívati na to tak tragicky? Že tyto »kritiky« byly hozeny na papír jen tak při papirose a černé kávě? Vypadá to ovšem *jen tak*, jako i jinde u nás vypadá leccos jen tak. Ale my chceme,

aby naše věci nebyly váženy a posuzovány jen tak. Voláme po zopravdovění všeho života, které bude také jeho zradostněním.

VACLAV ERTL:

O POSTAVENÍ PODMĚTU PO ČLENECH ÚVODNÍCH.

Část další.

Ve shodě s tímto obecným zákonem slovosledným bývá u Palackého ve větách o členu úvodním sloveso určité za podmětem (pořádek přímý), je-li přísudek grammatický zároveň přísudkem psychologickým. Na př.: Následkem ohlášení toho utrakvismus v Čechách i v Moravě *teprv hluboce a široce se zakořenil* 267, 14 (cituji stránku a řádek, na němž je gram. podmět věty). O tři dni později, 22. dubna 1418 . . . sbor Konstanský konečně *rozveden a rozpuštěn* 273, 3. Od té doby zajisté, co universita Pražská byla založena, poměry počtu národův na ní *značně se byly změnily* 101, 14. Mezitím co válka v Čechách takto se připravovala, král Sigmund *sněmoval ve Vratislavi* *, 353, 24. Tak bývá zejména, když se spisovatel s novými ději vrací k podmětu, od něhož se výkladem o jiných věcech odchýlil, anebo když na podmětě zvláště nezáleží. Na př.: Když se toto všecko dálo, dědic trůnu českého již dávno uznaný, král Sigmund *bavil se v Uhřích* 314, 11 (co dělal zatím Sigmund?). Tehdáž Sigmund *strojil se byl právě k válce Turecké* 314, 19. Když sbor pokračoval v jednání svém, Hus *z rozkazu falckrabova veden jest z kostela i z města na popraviště* 230, 24 (co se dělo zatím s Husem?). Mezitím Konstancie *již počala byla hemžiti se hosty* 185, 6 (co se dělo zatím v Konstancii?). Když počali také zboží . . . odvážeti, kdosi z Žateckých *mimo vědomí a vůli předních svých podložili oheň* 378, 26 (podmět významu podřízeného). Za dne Husova uvěznění nikdo *nechtěl podívati se*

---

* Je-li přísudek vícečlenný a jsou-li oslovenému všechny jeho součásti stejně nové, jako v příkladě shora uvedeném, lze větu členiti tím způsobem, že k psych. podmětu »Sigmund« druží se psych. přísudek »sněmoval ve Vratislavi«, anebo zevrubněji tak, že k psych. podmětu »Sigmund« pojí se psych. přísudek »sněmoval« a k tomuto pak jakožto psych. podmětu zase psych. přísudek »ve Vratislavi«.

na glejt 211, 6. Kdykoli z příhody který Čech *v ruce jejich padl*, každého hned ... upalovali 390, 9. ... to, co za naší doby mnozí *nazývají zásadou revoluční* 143, 16. Na to arcibiskup Rýžský *odvedl* vězně *opět do žaláře* 220, 14 (byl odveden do žaláře; kdo jej odváděl, je tu věc významu podřízeného). Když ale nazejtří (Hus s přáteli svými)... do arcibiskupova dvoru puštěn býti žádal, maršálek arcibiskupův, rytíř Oldřich Šváb ze Švabenic, *odbyl ho u vchodu tím*, že důstojné shromáždění... nesmělo rušeno býti 178, 33. Psychologickým přísudkem bývá také grammatický přísudek záporný (vlastně negace se slovesem určitým spojená). Na př.: Jemu Hus za to *nestál* 196, 1 (Stál mu Hus za to? *Nestál*.) Neb té doby hlas obecný mezi lidmi učenými, jak na universitě Bononské, tak i na dvoře Římském vůbec, *nezatracoval* byl Wiklefa ještě tak ouplně a rozhodně, jako v Anglii 117, 19. Za branou městskou lid obecný ale *nesměl* doprovázeti ho dále 231, 1. To se vztahuje i na další přísudek kladný, vyjadřující jeho opak. Na př.: V odpovědi dlouhé a důkladné Hus *nezapíral* řečí svých, ale *vykládal nezávadný smysl jejich* 98, 15 a j.

Grammatický podmět je v případech takových podmětem psychologickým (nebo částí jeho),* a jsa méně přízvučný, stává ovšem před slovesem. Psycholog. podmětem bývá grammat. podmět také tehdy, opakuje-li se z předchozí souvislosti slovně nebo věcně, blíže se platností podmětu zájmennému nebo formálnímu (slovně nevyjadřovanému). Na př.: I ačkoli oni také měli horlivé zástupce své u sboru.., přece *sbor* byl by ouředně proti nim zakročil 257, 24 (slovo »*sbor*« je tu spíše podmětem formálním, bez něhož by srozumitelnost neutrpěla). Brzy na to vloudiv se do síně staroušek řeholy Minoritské (vyptával se Husa, učí-li o transsubstanciaci tak, jak se tvrdí). Když Hus odepřel, *mnich* zdál se býti zaražen 190, 27. Pamětihodný toho důkaz podává bulla... o kacířství té doby v Čechách povstalém. Praví se v ní, že mezi

* Součástí psychologického podmětu bývají i rozličné výrazy určovací, které vyjadřují představy známé nebo nezávažné a které stávají při svém slabém přízvuku zpravidla v čele věty, navazujíce obyčejně její spojení s předcházejícím textem. Na př.: Těmi a takovými skutky roztržka v Čechách (= psych. podm.) nejen utužila se, ale i nezacelitelnou se stala (= psych. přís.). Toho způsobu jest právě valná část t. zv. členů úvodních.

Čechy kacířská nepravost takové nabyla síly, že.. 16, 12 (= že nabylo, t. j. kacířství). Toto vzácné dílo náleží ke spisům nejvýtečnějším...; byla také doba, kde mělo účinek nad míru znamenitý, ačkoli později, jakmile totiž křesťanstvo se skutečně rozdvojilo, *spis ten* již za nevhodný považován 36, 6 (= bylo považováno, t. j. to dílo). Od té doby přibývalo do Oustí den ode dne obyvatelstva...; Hromádkovi však brzy *to město*, jakožto nedosti pevné ani bezpečné, znelíbilo se 349, 13 (= Hromádkovi se však znelíbilo jakožto nedosti pevné). ... že byla věc nerozumná, páliti knihy o logice, filosofii...; že i tenkráte, kdyby skutečně bludy v nich se nacházely, *zničení jejich* bylo by neslušné 121, 15 (= bylo by to neslušné, t. j. páliti, ničiti je) atp.

Je-li však grammatický podmět výrazem představy nově se vynořující anebo nejvíce pozornosti na se soustřeďující, je grammatický podmět psycholog. přísudkem a přesouvá se blíže ke konci věty, buď na samý konec, anebo — nevyzní-li věta nejsilnějším přízvukem — co nejblíže k němu, v každém případě ovšem za sloveso. Na př.: Zdá se, že i jakási ačkoli marná jednání k míru v těchto dnech skutečně předsebrána jsou. Aspoň přisvědčuje domnění tomu *psaní od legata papežského Fernanda* 391, 5 (= to, co domněnku tu potvrzuje, jest...). Přízní Václavovou povýšen jest na jeho místo.. *Vyšehradský kanovník Aleš* 258, 12. Do tohoto kvašení myslí českých uvrhla podnět nový a velmi oučinný *krále Sigmundova zápověď, dne 9. srpna 1403 k náměstníkům českým daná* 65, 9. Podnikavějšími nežli Hus, ukázali se v těchto dnech *nepřátelé jeho* 18, 4. Neb již prvé byli jemu dali o něm věděti *řeholní jeho bratří z Prahy* 29, 5. Mezi sektami z takové příčiny ... povstalými poutá pozor náš zvláště *sekta Waldenská* 12, 16 (psych. přísudkem je tu vlastně pouze přívlastek podmětu). Nejsnažněji podporoval Sigmunda *národ německý* 269, 30 (před tím se praví, že národ německý a anglický byl v Kostnici na straně Zikmundově). Podivnou změnou osudu dostal se týž den na jeho místo ve tvrzi.. *tentýž Balthasar Kossa* co vězeň, který.. 212, 17.

Novost a závažnost jest důvodem, že podmět grammatický bývá psychologickým přísudkem v popisech, kde jde o předměty, v líčení poměrů a situací (při slovesech *býti*, *panovati*, *jeviti se* a p.),

jakož i všude tam, kde přísudek grammatický nemá jiného účelu než uváděti za jistých okolností na jeviště osoby nebo věci (při slovesech *objeviti se, přijíti, státi se* a jiných slovesech podmětných). Na př.: Uprostřed chrámu vynikalo *malé lešeníčko*, a na něm *kůl obvěšený ornátem mešním* 228, 5. Nejvýše proti hradu samému leželi *vlastní lidé královi* 389, 10. Na hradě byl vrchním velitelem *pan Jan Šembera z Boskovic* 416, 26. Mezi nimi však nacházel se takořka *květ šlechty české i moravské* 421, 18. V Čechách panovala vesměs *větší osobní svoboda nežli v zemích jiných* 306, 25. V tom hned jevil se *rozdíl mezi ním a reformatory Českými* 56, 24. Po svatém Janě zjevili se v Čechách *první zástupové křižáků* 386, 28. Ihned přichvátal *M. Jan z Jičína* 149, 1. Bez odkladu na to následovalo *vykonání nálezu* 230, 23. Z toho povstávaly *nepokoje a bouře v lidu* 284, 11. Mezitím ale udály se v Praze téhož dne *zjevy povážlivé* 147, 17. Od té doby musely minouti ve křesťanstvu *všeliké o tom pochybnosti a rozpaky* 234, 8. Pod správou biskupův měla držeti se *provincialní synoda* 158, 1 a j.

Psychologickým přísudkem jest grammatický podmět také v těch případech, kde se obsah grammatického přísudku jeví z předchozí souvislosti věcí známou. Na př.: (M. Matěj z Janova musel jako bludař na synodě sv. Lukáše r. 1389 odvolati). S ním spolu činili odvolání *dva jinak cele neznámí jeho přívrženci, kněží Jakub a Ondřej* 42, 5. V též době, když Hus musel opustiti Prahu, vzdálil se odtud také *přítel jeho M. Jeronym* 168, 14 (opustiti Prahu = vzdáliti se odtud). Kališníci . . nepřestávali předce přiznávati se podstatně ku katolictví . . . v tom širším smyslu, ve kterémž i za našich dnův počítají se k němu *vyznavači sjednocené církve řecké* 310, 9. (Klášter dominikánský v Písku byl zapálen a zbořen.) Brzy potkaly se s osudem podobným také *v Klatovech klášter jeden, v Plzni a ve Králové Hradci po dvou* 314, 6. Ve všech těchto a podobných případech jest gram. přísudek ku gram. podmětu v poměru psychologického podmětu.

Psychologickým přísudkem může však býti i kterýkoliv rozvíjecí výraz slovesa sám o sobě (nikoli jen jako další člen složeného přísudku psychologického), je-li právě tímto výrazem a pouze jím vyjádřeno vlastní jádro (novum) věty. V takových případech je buď

všecek ostatní obsah věty psychol. podmětem (na př.: I přišlo mu jet velkým lesem a tím lesem jel *pořád*, Erb.), anebo je jím velmi často grammatický podmět sám a sloveso určité jest pouze pojítkem, sponou, sprostředkující spojení * mezi psychologickým podmětem a psychologickým přísudkem (na př. Vožice i s hradem octla se *v moci Táborské*, Pal. = Vožice i s hradem — v moci Táborské). Sloveso určité, jsouc pak buď méně přízvučné nežli grammatický podmět, posouvá se v obyčejném stoupavém rytmu větném před něj, anebo nelišíc se od něho tuze přízvukem, podléhá snadno — není-li tu jiných vlivů — konstantnímu sklonu k inversi, který je posouvá na totéž místo. Na př.: Po tuhém boji.. sklonilo se pod večer vítězství *ku Pražanům* 335, 18 (kdo zvítězil? Pražané). Nicméně konal Hus tu cestu (do Kostnice) *na svůj vlastní, nikoli na královský neb zemský groš* 181, 4. Po ní pak.. zůstalo jmeno to (t. j. Žižkov) hoře samé *až po dnešní den* 397, 7. Co do smýšlení politického, směřovala demokratická tato strana patrně *k republice* 322, 16. S mnichy žebravými octnul se Milič *ve sporech ještě větších* 31, 13. Pak přišla řada *na při Husovu* 228, 19. Pro nesmírnou tlačenici lidu kráčel celý pochod jen *z povolna* 230, 31. V soumrak večerní hnul se skutečně celý tábor *v tu stranu ku Podlažicům* 385, 8. Takto počal blížiti se osud Husův *rozřešení svému* 197, 15. (Na zprávu o smrti královĕ chátra pražská vybíjela kostely a kláštery.) Třetího dne obořil se lid zvláště *na domy veřejných nevěstek* 312, 32. Zjevným nezdařením výpravy tak veliké... uvržen jest zármutek veliký *nejen na krále Sigmunda i dvořanstvo jeho, ale i na celou stranu katolickou v Čechách* 408, 17. Tam poslali jemu bratří z Oustí *žádanou posilu* 352, 13. Dle králova rozkazu podaly nejprv obě strany písemně *svá zdání, kterakby*.. 158, 21. Po mnohém jednání prohlásila se většina, a s ní také Mohucký arcibiskup, *pro neutrálnost a pro sbor Pisanský* 112, 9. Přiznáním se duchovenstva Českého k novému papeži utrpělo postavení Husovo vůbec *změnu důležitou* 117, 8. Jakkoli vtíral se feudalismus do země již ode dávna, měl předce staroslovanský duch demokratický vždy

* Spona (ve smyslu psychologickém) může býti ovšem provázena i jinými členy, které jen způsob spojení rozličně určují.

ještě *rozhodné působení ve společnosti české* 305, 8 a j. Pozorování zde učiněné se týká nejčastěji sloves vyjadřujících pohyb nebo činnost s pohybem spojenou (*poslati, podati*) a sloves významem chudých; jejich vzor působí pak nezřídka i na slovesa jiná. *

Příště dále.

JAROSLAV VLČEK:

NĚKOLIK SLOV O BLAHOSLAVOVĚ MLUVNICI ČESKÉ.

Ostatek.

Důležitá je vložka knihy šesté: sbírka českých přísloví, jež Blahoslav nalezl v pozůstalosti Červenkově a kterou rozhojnil a upravil.

Také přísloví a pořekadla pokládá za ozdobu jazyka, ale i *této* ozdoby káže užívati střídmě a v duchu českém; nemůžeme všeho šmahem vyjadřovati *tak*, jak to pronáší jazyk cizí. Proto nelze-li věci ztlumočiti naším příslovím původním, povězme raději prostě bez přísloví. Na př.: Dabo ad calendas graecas (t. nikdy), dobře po česku: Dám, až pes na lísku poleze, anebo, jak říkají na venkově: až se v krbu zhvězdí. Kterak přísloví zejména kazateli s prospěchem lze užívati při všelikých výkladech mravoučných, Blahoslav ukazuje zvláštní snůškou.

K tomu se druží sbírka slov a obratů podle Blahoslavova mínění nepřípustných. Blahoslavovi se nelíbí slovo povděčen místo *vděčen*, ježto předpona *po* význam slova stlačuje (tolik co »drobet vděčen«); místo ustrojiti chce *přistrojiti, připraviti, ozdobiti* (»strojen« prý je slovo náležité jen »babám a kuchařkám«); nenabytá škoda — má býti *nenapravitelná*, ježto prý je velký rozdíl mezi »nenabytým« a »nenabytelným«; krmě zažitá — lépe *záživná;* místo »krev kozlí, volí« doporoučí »krev *kozlů, volů*« nebo »*volová*«. »I Čechové někteří«, horlí Blahoslav dále, »zvláště v Litomyšli, naučili se užívati moravského, dětinského, ničemného slova

* O jejich podřízeném významu i slabém přízvuku, který jest jeho důsledkem, svědčí častá úspora (elipsa) těchto sloves. Na př.: »A oni ne ze vsi do vsi, ale pořád mimo, polem, s motou« (Jirásek, Proti všem, 15.). »Pojednou před samými žněmi zpráva na kancelář, že nový jejich pán je v Praze« (Jirásek, Písničky, 29.) a j.

povídal, povídají, povídali« — říkejme a pišme: *pravili, rozpráveli, vypravovali.* Atd.

Podobným způsobem Blahoslav zevrubně rozebral jazyk Žaltáře, do češtiny přeloženého Červenkou a r. 1562 vytištěného v Prostějově. Řada vytýkaných nedostatkův a chyb je dlouhá: samá »šeredná deklinací«, »ficta vox et inusitata«, »nyní tak nemluví leč ti nejhloupější sedláci«, »do verštatu a k obecnému mluvení se hodí«, »zlá frasis«, »jest archaismus«, »polské slovo, do češtiny se nehodí, máme dosti svých«, »germanismus«, »kuchařky tak mluví, verštatní slovo«, »ničemné slovo«, »přeškaredě a mrzce, nevlastně a dětinsky vyloženo« — tak a podobně odsudek za odsudkem dopadá na mluvu Červenkovu. Někde jsou to pouhé libůstky Blahoslavovy, jako když za ničemné prohlašuje slovo »podivný«, opět prý jakoby řekl »drobet divný« (chce pouhé *»divný«);* jinde mu jde o důstojnou, vážnou řeč biblickou, jako na př. vytýká-li výraz »pod stínem brků« jako »lehké slovo« místo případnějšího *»křídel«;* jinde posléze brojí proti novotářskému tvoření slov, jako na př. »slonokosťové paláce«, ptaje se: »řekl by také někdo »kravokožové střevíce«?« Při tom se Blahoslav ohrazuje proti výtce, že by zlehčoval věc samu: »Svaté práce dobrého a šlechetného muže«, praví, »já nehaním; o samé toliko češtině svůj soud sem napsal«.

Knihu šestou zavírá kritika známého Augustova »Summovníka«, kterou Blahoslav rovněž psal »non ut theologus, sed ut grammaticus«. Také zde táž stanoviska. »Jozef měv pole, prodal je a přinesl záplatu« nelíbí se Blahoslavovi (místo: »přinesl *peníze«),* poněvadž »záplata« je skutek, nikoli látka, kterou se platí, a mimo to »záplata« prý »vlastně česky mluvě jest flek nebo kus sukna nebo plátna«, jímž se záplatuje, sešívá nebo zašívá chatrný oděv. Podobně za »evanjelitské« Blahoslav žádá evanjel*istské* nebo evanjel*ské*, což by sice bylo »nové, neobvyklé«, avšak vždy prý lepší »než s těmi jelity, jelitské. Nebo Evanjelium Evanjelistové zvěstovali, ale jelita sedláci v krčmě jedli«.

Nejzajímavější částí poslední, s e d m é knihy Grammatiky Blahoslavovy je bez odporu úvaha její o s l o v a n s k ý c h d i a l e k t e c h neboli o rozvětvení jazyka slovanského.

Blahoslav jej dělí ve čtvero nářečí. První je řeč česká, jíž mluví také Moravané a poněkud i Slezáci. Nářečím slovenským Blahoslav nazývá jazyky jihoslovanské, t. j. »způsob mluvení Charvatů rozličných, kteříž od Uherské země až k Konstantinopoli, odtud až k Benátkám do Vlach« se prostírají, v Hrvatsku se nazývajíce Hrvaty, v Bosně Bosňany a v Illyrii prý po většině Slávy. Třetí nářečí slovanské je polština, čtvrté ruština, od níž se odlišuje řeč »moskevská« a »nějaký díl Tatarů«.

Která z těch řečí je původní, nejstarší, Blahoslav zůstavuje na vahách. Také svého přesvědčení o nejdokonalejší z nich nikomu nechce vnucovati. Jemu se zdá, že čeština »jest i nejvypulerovanější a nejlibější« — a to nejen mezi nářečími slovanskými, nýbrž mezi všemi novými jazyky evropskými vůbec. Blahoslavova láska ku přednostem mateřského jazyka jeho opravdu neznala mezí.

Čeština podle Blahoslava je vtělená určitost, volnost a lahoda. Při ní není potřebí nakřivovati úst jako při frančtině, ani syčeti jako při vlaštině, ani huhňati jako při polštině, ani kupiti tvrdého *r* jako při ruštině nebo němčině, ani příliš protahovati samohlásky jako při charvátštině.

Chvála ta ovšem se týká pouze spisovného, knižního jazyka českého. Jednoty a nedávné ustálenosti jeho žárlivě a houževnatě střeha, Blahoslav zamítá všecky vlivy dialektické, pokud se vtírají do spisovné češtiny. Nespisovné a neaesthetické jest mu pojem týž. Hanákům se posmívá, že »velmi ústa otvírají, a naberouce některé litery hlaholu plná ústa, jako nezpůsobně mluví«. Strážnickému nářečí vytýká, že prý se v něm některé hlásky »příliš protahují« na úkor jiných (budú, súd), nebo že nepřehlasují (kľúč, ľudé). A vůbec se mrzí, že ani mezi těmi nářečími domácími není jednoty: »okolo Mezříčí jinak, v Prostějově a vůkol jinak, v Bystřici potom i v Třebíči jinak; jinak okolo Brna a Znojma; rozdílně v Strážnici a v Brodě« atd., — kdežto Čechy sice také nejsou bez nářečí, ale při tom aspoň mají nějaký střed a vzor: v Praze, okolo Nymburka a Boleslavě. Proto Blahoslav v jazyce spisovném nepřeje ani odlišným tvarům, ani slovům nářečí moravských: »Čechové řkou pěkným slovem »hlemejžď«, Moravci mrzutě »slimák«.« Moravská »vesna« Blahoslavovi nikterak ne-

zní tak pěkně jako české »podletí« nebo »jaro«. »Česky »hlavatice«, moravsky »přísada« — první lepší . . Moravci nevědí, co jest to »pařez«, než říkají tomu »peň« — inepte.« Místo českého »jilmu« Moravané mají zavržení hodný »břest«; místo »pníti« — »strměti« atd. —

Tak se nám jeví Blahoslavova Grammatika česká, v podstatě své první zevrubný »brus« mluvy naší. Vyrostla z veliké sčetlosti knižní, z rozsáhlých vědomostí theoretických i praktických, z nevšední znalosti řeči lidové, z vrozeného i studiem vytříbeného vkusu a smyslu pro samorostlého ducha jazyka — ale ovšem také z omylů svého věku a z názorův i libůstek výlučně osobních. Mluvnice Blahoslavova, jakkoli za doby staré nevyšla tiskem, na vývoj slohu bratrského působila pronikavě a je z nejpamátnějších knih našich XVI. století a ze stežejních projevů ducha v slovesnosti naší vůbec.

JAN JAKUBEC:

POZBÝVÁME CITU PRO ČESKÝ PŘÍZVUK.

Probíráme v první třídě střední školy článek, vyňatý z »Babičky« B. Němcové. Čiperná čtenářka čte hbitě a důrazně: »Za *tý*den * po *Du*šičkách, když babička děti budila, oznamovala jim, že přijel svatý Martin na *bí*lém koni.« Upozorňuji, že bylo čteno chybně, a druhá i třetí žákyně touž větu čtou znovu, a s vytrvalou důsledností se prohřešují týmiž chybami v přízvuku, čtouce předložku jako předrážku. Poučuji, jak se vyslovují slabičné předložky, a přečítám větu sám. Za chvíli čtou ji i žákyně správně; ale nezvykle zesílený důraz na předložkách poučuje nás, že se děti správnému vyslovování předložek učily namáhavě. Hned ve třetí větě v témž článku vidět nesnáze a zápas čtenářčin, když se chce zachovati podle daného poučení: »*Na* stráni o *ze*leném listu ani památky, ani *na* vrbách u *ře*ky, na *ol*ších *u* potoka.« Ještě nejistota v pronášení přízvuku; ovšem chápu ji. P o z b y l y c i t u p r o č e s k ý p ř í z v u k *vinou školy*, školy obecné i měšťanské; i školy střední se k nebezpečnému návyku chovají většinou lhostejně. Není lépe ani, když se žák naučil v mluvnici pravidlu o českém pří-

* Slabiky kursivou tištěné byly čteny jako přízvučné.

zvuku. Odříká je sice přesně, že v českém jazyce slabičná předložka, vyjímaje předložky *dle, kol, krom, skrz*, přejímá přízvuk se slova následujícího, že s ním ve výslovnosti tvoří celek, ale ve čtení se proti pravidlu hřeší dále.

Než chyba není jen ve školách. Poslechněte si řečníka, učence, a bude vám do uší řezat *týž* nečeský přízvuk. Dávám si pozor na tento zjev již léta. Slyšel jsem odborníky filology prohřešovati se proti správnému přízvuku na předložkách i v obyčejném hovoru, kdežto u žáků bývá to jen ve čtení.

Na štěstí se tento zlý zvyk nezahnízdil ještě u prostších příslušníků národa. A proto je možná zlo udusiti v zárodku. Škola je šíří, škola musí chybu také napravovati. Ale je nezbytno, aby si chybu uvědomil každý učitel, nejen češtináři, a zejména každá učitelka — neboť na školách dívčích jest chyba podle mého pozorování rozšířena více nežli na chlapeckých.

A je nezbytno, aby chybu pomáhali napravovati také básníci. Oni jsou bezpochyby vlastními původci chyby. Příklad cizích jazyků, zejména němčiny, která vyslovuje předložku zpravidla bez přízvuku, býval tu vždy, ale našich předků ve výslovnosti předložek nemátl. Teprve naši novější básníci to dokázali. První básníci obrozenští statečně bránili správného přízvuku. Antonín Jaroslav Puchmajer, jenž se svou družinou básnickou uváděl v život pravidla české prosodie, Dobrovským důmyslně vymyšlená, patrně aby upevnil český rytmus přízvučný, ve svých »Sebráních básní a zpěvův« odvažoval se i smělé novoty pravopisné: tiskl předložky s následujícím slovem *dohromady*, tak, jak se skutečně vyslovovaly; na př. bezrady, zatebe, podvou atd. Ale mladší básníci nedbali tak svědomitě správného českého rytmu, zejména ve verších jambických. Od let sedmdesátých (zdá se, že hlavně vlivem Hálkovým) naši básníci byli zrovna náruživě zamilováni do jambických veršů. Ale kde vzíti v češtině tolik jednoslabičných slov nepřízvučných? Dělaly se tedy hojné licence básnické, vlastně chyby; vedle tříslabičných slov s první slabikou krátkou bývaly o přízvuk olupovány zejména předložky a skládaly se přečetné verše, jako jest tento verš Vrchlického:

na *skráně sa*há *še*dinou nám *stáří*.

Děti v básních snadno postihují rytmus ve verši. Nesprávné čtení předložek potom zevšeobecňují, neuvede-li jich učitel hned na pravou cestu. Mají tedy i básníci své povinnosti k jazyku.

Na mluvě cizinců, když i jinak mluví správně česky, poznáváme nejlépe, jak podstatným znakem jazyka je přízvuk. Přispívá k jeho rázovitosti, k jeho zvláštnosti v slovníku, obratech, skladbě, tva-

řech i hláskách. Zachovejme mu jeho osobitost také v přízvuku jednoslabičných předložek. Cizota se teprve do naší řeči vtírá; není ještě pozdě.

P O S U D K Y.

Jan Vrba: *Mučenníci.* Novelly. V Praze 1916. Stran 264. Za 4 K 50 h.

Mladý, nadaný spisovatel vstoupil několika drobnějšími povídkami a uvedeným trojdílným románkem v naše písemnictví. Jakýmsi čistým pelem mládí skví se něžné a křehké věty jeho, nesouce na sobě viditelné stopy lásky ku předmětu i k jazyku; silná vůně náladovosti vane z dílka jeho. Přece však po některých stránkách lze dílku nadepsanému vytýkati ledacos, co působí rušivě. Tím nesnižujeme uměleckých snah spisovatelových, nýbrž pouze ukazujeme na některé vtíravé neobratnosti slohové a jazykové, jichž se příště mladý umělec snadno může vystříhati na prospěch svého umění i v zájmu našeho neporušeného a čistého jazyka.

Především máme výtky co do větného pořádku slov; ten je sice v češtině dosti volný, ale přece se řídí některými pravidly. Zvláštní důraz na tom kterém slově a určitý spád věty dovolují leckterou volnost, ale nesluší se jí nadužívati. Klásti na př. sloveso stále na konec, zejména ve větách vedlejších, není, jak se tu a tam hlásá, sice germanismus, ale vadí jasnosti a rozmanitosti slohové, opakuje-li se zjev ten příliš často. Na př. na str. 29: »Pána, který beztak(!) s málo lidmi se v celém svém životě shodl«. Ještě nevkusnější a nejasnější jest oddělovati předložku od pádu. Na str. 30: nehledě k přesně po starém zvyku dodržovaným hodinám, na str. 81: v rosou zářících jitrech, na str. 169: do sazemi zaneseného dvorku, str. 171: do knihami přeplněného pokoje .. atd. Vše by se snadno napravilo pouhým přesunutím slov (do pokoje přeplněného knihami, nehledě k hodinám přesně dodržovaným podle starého zvyku .. atd.). Jasnost je význačnou vlastností českého slohu.

S tím souvisí i stručnost a břitkost vět, jež se k sobě řadí v jednoduchém spojení bez násilnosti a strojenosti. Rozkouskovávati věty, vrážeti větu do věty a budovati umělá souvětí jest předností jiných jazyků, nikoli češtiny. Plynný tok vět se tím jen porušuje, obsah a myšlenky se zatemňují, utápějí ve spoustě spojek, čárek a vztahů nekonečně obměňovaných a doplňovaných. Vizme příklady. Na str. 14: (farář) seznámil se s dcerou lékaře v rodné vsi, který — Voltairián, jakými, často ani o Voltaireovi nevědouce, byli všichni tito staří lékaři, vystudovavší v době chaotického kvašení přírod-

ních věd — vychoval své dítě..; na str. 17: Slavík, jako většina těch, kteří smějí býti označeni jménem dětí lásky, který krásný pojem... hlupáci znásilnili, byl.. plachý..; na str. 13: Starcům, kteří ho, dítě, znali, rodičům, příbuzným, sestrám, bratřím i druhům kázal (farář).. Atd. Často se v takové změti všelikých vět a větiček v sebe vsunutých zapomene i na sloveso, na př. na str. 21: Zmizela mezi nimi (farářem a synem) přehrada, která ne ze zvyku a ne z potřeby, nýbrž prostě proto, že nikdo neměl odvahy ji pobořiti...

Další výtka se týká množství podstatných jmen slovesných, kterých spisovatel užívá s patrnou zálibou, ale leckdy zbytečně, mnohdy i vadně. Čeština sice jeví zvláštní jemný cit pro sloveso, jímž se tak přesně a přiléhavě vyjadřují všeliké vztahy, rod, dějovost, čas atd.; podstatná jména slovesná pak svou schopností vyjadřovati dějovost se nabízejí přímo sama, abychom jich užívali hojně. Přece však třeba šetřiti míry a vystříhati se nesprávností, hlavně u podstatných jmen tvořených od sloves zvratných — již proto, abychom se vyvarovali jednotvárnosti koncovek vyznívajících na samé -ení, -ání; náhradou lze klásti tu způsob neurčitý, tu vhodné jméno podstatné, tu rozvésti slovo ve větu. Na str. 47. čteme: při ucházení se zchudlého šlechtice (= námluvách); na str. 29: kteří jsouce daleci chápání věci (= chápati věc); na str. 10: za větší hřích než proti desateru byli by pokládali uchýlení se o vlas (= uchýliti se); na str. 67: rozdíl byl mu záminkou k osobování si jakéhosi oteckého tónu (= aby si osoboval); na str. 33: (noc) byla příčinou zcizení se nejen muži (že se zcizila), atd.

Posléz upozorňujeme na některé poklesky nahodilejší a řidší. Sloveso počíti, skončiti je zvratné, nemá-li u sebe předmětu. Na str. 66: započal (se) život; na str. 68: skončilo (se) utrpení. Počínavá slovesa časují se podle vzoru uměti a mají tedy ve 3. osobě množného čísla koncovku -ejí, v přechodníku přítomném -ející: na str. 31. kamenící (-ějící) úsměv; na str. 46: oči se leskly jako temnící (-ějící) kopule nebes. Slovesa třídy prvé v příčestí minulém trpném neměkčí souhlásky kmenové: nesu — nesen, nikoli nešen, jako na str. 95 a 164: povznešený m. povznesený. Jinak ovšem u sloves třídy čtvrté: prositi — prošen, čistiti — čištěn; na str. 46: čistěn. Od zdvihnouti jest opětovací sloveso zdvíhati; na str. 65: chybně: zdvihala se. Stavěti náleží do třídy páté, proto má koncovku 3. osoby množného čísla -ějí; ale na str. 156: staví se. Příčestí u sloves druhé třídy s kmenem zavřeným tvoří se od kořene metnouti — meten, ale na str. 19 čteme: vmetnuta. Pokud možno, šetříme i zákona jerového: četl, čtla; na str. 42 a 104: četla. Pří-

vlastek u podstatných jmen jest v češtině po možnosti souřadný: zahrada otcova; ale na str. 102: tvář hraběnky (= hraběnčina).

Ledaco z vytčeného snad se zdá malicherné. Ale jako se dobrý hudebník úzkostlivě vyhýbá všelikým tónům, které porušují souzvuk a libozvuk, tak také pravý umělec slova měj nástroj i umělecké prostředky své dokonale v moci; jinak z díla jeho zaznívají zvuky skřípavé, jež kazí čistotu a dokonalou krásu celku.

V. M.

Jan Vyhlídal: *Znáš ten kraj, kde hanácké palmy kvetou?* Knihovna Literární družiny. Nákladem »Evy« v Olomouci roku 1914. Knihu vyzdobil akad. malíř Petr Pištělka. Za 1 K 70 h.

Známý folklorista a kulturní i národní pracovník moravsko-slezský, farář Jan Vyhlídal, octnuv se opět v rodném kraji, vrátil se ke své první lásce: k Hanákům a k Hané. Vydal o nich už několik knih; poslední knížka je svrchu uvedená. Podává 15 obrázků ze života hanáckého lidu, v nichž se míhají rozkošné figurky, ale vždy jako z kamene vytesané. Umí šlehati proutkem i bičem satiry ty své krajany p. farář, jak náleží; ale zasluhují toho také právem, pokud jsou tací, jak je kreslí. Umí však také vplétati pěkná líčení přírodní i výjevy životní. Nejslabší čísla jsou ta, kde tuze proráží tendence, zvláště Lakomci.

Knížka tato jest ovšem zajímavá také po stránce lidopisné, nářeční a jazykové vůbec. Ta pak nás poutá především. Jest tu množství pěkných a nových slov, obratů, propovědí a příměrů. Uvedeme z nich aspoň některé: Co na tom svítá? (str. 50 = záleží); ta nemoc nebude tak horoucí (tamtéž); někomu vychystávat (str. 46 = strojiti, péci a p.); obětovat hodinku za císaře (= zdřimnouti si, 50); jde se mu zkypra (= lehce, 55); ten si vylehuje! (60); chrtousiti se s prací až do udušení (tamtéž); ať se nebavím (= nezdržuju od práce, 61); založiti koňům; hned jí budou podtrhovat (= zvoniti umíráčkem, 61); už dodýchala (tamtéž); páni úřadi (63); dryčný býti (= čerstvý, 70); pivo bylo prondoucí (88); lapěti na lavici (= vytrvale seděti, 104); nepij tak ražno (= rychle); zamatlaná podlaha (= zablácená, zašpiněná, 106); jsem domatičkován od soboty (tamtéž); uméniti daně (107); za sebe býti (= býti zámožný, 125), voda podešla kapličku (123), vynálohy (náklady, 125) a j.

Zajímavé a mnohdy až směšné jest, jak si Hanák pozměňuje cizí slova: reálka jest mu lehárka (107), egyptský vyslovuje ejipský, klerikálu říká glerigál, Razal je Lazar, zól — sál (taneční); zná jen leguraci řeky a zlegurovat řeku, ochmanské (hofmanské) kapky, kanáriu (kanálii); říká Frolijánek (Florian), falář, jezekucí (= exekuce) atd.

Některá slova známá mají u Hanáků jiný význam; na př. osobitý jest tolik co tlustý, hrubý = velký, važný = těžký, modlář = starší bratr, šperky = prasečí hody, troufati = míniti, drak = opice (opilost), narknouti = stloiti, prirknouti (na př. 2 koruny). Některá slova pohríc..u zůstala nevyložena, na př. chatovina (50), léčník (zablácen jak l., 56), zasednouti k hrantu (88), habán, hucka, roba, tarmark, čída (u koní, 96), runtit (98), rápka (13) a j. Hanáčtina ku podivu přijala dosti cizích slov do svého nářečí; v knize Vychodilově vyskytují se: cimra, šéza, pudmistr, jsem plonk (54), šimla, krošpánek, hotař, špendirovat, logrovat někde (tábořiti, 123), zankrovat všecko, podšprajcovat, hofer, míti peníze pod interesem, vincétle atd.

Kdo kdy byl na Hané aneb odjinud Hanáky zná, bude míti svou radost také z té galerie hanáckých jmen osobních. Vystupuje tu Odrazil, Opluštil, Draždil, Vykoupilka, Znojil, Zavoral, Pleskal, Ocásek, Doležal, Hrabal, Dřímal a Dřímalka, Poskočil, Pelichal, Vychodil, Nepustil, Juříček, Mlčoch, Suchánek, Výmolová, Máčel, Opluščil, půllánik Crcólek, Odrazil, Snášel, Svážel atd. Že pak každá stránka knihy čiší pravou hanáčtinou s širokým *o* m. u, *e* m. y a i, *é* m. á, *ó* m. ou, všemi zvláštnostmi této mluvy, dialektolog tu má pravé žně. Pro čtenáře Čecha, zhola neznalého hanáčtiny, by byl dobré služby konal stručný výklad toho nářečí.

Při takovém znalci jazyka, jako jest Vychodil, překvapilo nás, že v knize ponechal některé chyby tak zjevné, jako jsou na str. 6: zůstal státi před svou residencí (m. zastavil se, stanul), na str. 20: každá nemoc potřebuje svůj stroj (m. svého stroje) a podobně na str. 52: když jej potřebují (m. ho) a na str. 55 potřebuju peníze (m. peněz); na str. 74: resonýroval; na str. 83: strýc mně nic tobě nic vyšlapoval si dál (m. nic nedbaje, klidně, jakoby nic); posléz na str. 22: kamarád se jej ptal (m. se ho ptal), hojný ještě vlas (m. vlasy), zásluhy, jichž si získal (m. jež si získal), manžele (m. manžela), k vůli úplnosti (m. pro úplnost).

Z NAŠICH ČASOPISŮ.

VHODNÁ SLOVA O ČEŠTINĚ ÚŘEDNÍ

čteme v článcích »Práva Lidu«, z nichž jsme otiskli už dvojí ukázku (viz str. 88. III. čísla »Naší Řeči«).

Čeština úřední ve všech svých odvětvích trpí sice přílišnou závislostí na německých předlohách, ale nikde se to neprojevuje zřetelněji, než v tiskových projevech korrespondeční kanceláře. V nich totiž k vadám češtiny úřední přistupují vady češtiny novinářské, neboť překlady musí býti

pořizovány co nejrychleji. I když však uznáme tyto polehčující okolnosti, přece nemůžeme pominouti chyb zcela hrubého zrna. Tak čteme na př. v úředním telegramu »projev Asquitha«, ačkoli duch jazyka volá přímo kategoricky: »projev Asquitův«; podobná chyba úředních zpráv je »smrt Casementa«, neboť jediné správný tvar je »smrt Casementova«. Právě tak chybný je obrat »Florina je dobyta«; »dobýti« se pojí s druhým pádem, můžeme tedy utvořiti trpnou formu jen »Floriny dobyto« nebo prostě napsati »Florina padla«.

Jazykovou neobratnost vyššího stupně projevuje nápis telegramu: »Anglické zakročení ohledně zastřelení kapitána Fryata«. Slovům na »-ení« se vyhýbáme, pokud lze, a tu najdeme hned dvě vedle sebe s pověstným »ohledně«. Ale to by byly jen maličkosti, kdyby se vyskýtaly ojediněle. Nejsou však pouze ojedinělými výjimkami; jsou to náhodně vybrané ukázky z převelikého počtu sebraných dokladů, podle nichž můžeme směle tvrditi, že výjimkou v tomto slohu je naopak odstavec bez jazykových chyb aneb aspoň nedopatření. K tomu ještě přistupuje slovosled, jenž čerta se stará o to, má-li česká věta své vlastní zákony slovosledné. »Ale hluboce litovati musíme že se na nepřátelské straně taková nízkost objeviti mohla a že tyto štvavé projevy nikým zakřiknuty nebyly« atp.

To nemluvíme ani o výrazech »semúřední«, »tamúřední« »zdeúřední«, které straší v úředních konceptech; nemluvíme ani o zneužívání zájmena »týž« ve větách asi takových: »Soukromník X. Y. byl nalezen ve svém bytě mrtev. Kdo by o smrti téhož bližší sdělení učiniti mohl,« atd. Neboť s těmito chybami se setkáváme i v těch úředních oznámeních jež vycházejí z kanceláří našich obcí a jiných samosprávných korporací. Tam, kde nám nikdo češtiny nehyzdí, hyzdí nám ji naše samospráva svým úředním jazykem, ačkoli její veřejné projevy koncipují čeští úředníci, kteří vyšli z českých škol středních a vysokých.

Proti jazykovým chybám úředních textů přeložených nelze ovšem přímo nic podniknouti, neboť officielní zprávy musí býti za doby války otiskovány beze změn. Chyby novinářské, když si jich nepovšimne, vrchní redaktor, mohl by opraviti ještě sazeč a v poslední chvíli korrektor. Ale nečiní tak. Ba často se ještě stává, že se k chybám jazykovým přidruží i chyby tiskové, korrektor propustí obojí a příštího rána se každým exemplářem chrlí mezi čtenáře spousta chyb, jež si čtenář osvojí mnohem spíše než dobré rady, které mu snad třeba jeho orgán podává formou tak špatnou.

PŘÍSPĚVKY K ČESKÉMU SLOVNÍKU ETYMOLOGICKÉMU.

V 5. seš. V. ročníku Časopisu pro moderní filologii a literatury pokračuje professor J. Janko v Poznámkách a příspěvcích k českému slovníku etymologickému (v. »Naši Řeč«, seš. 1.), ukazuje, jak čeština nakládá s cizími slovy složenými, pokud výsledkem převzetí je výraz slovní (kratochvíle), nikoli syntaktický (dlouhá chvíle). Hlavní způsoby přejímací jsou tyto: 1. Cizí složenina se přejímá jako jednotné slovo české s menší nebo větší obměnou hláskovou, na př. w a z z e r m a n — stč. v a s t r-

man, nč. hastrman; Hauptman — hejtman; Theáterman — tatrman; Köhlruben (Kohlrübe) — kerlubna, kedlubna; Rollbaum — rumpál. 2. Cizí složenina se přejímá jakožto složené slovo, a to tak, že jeden z obou členů se jen hláskově obměňuje, druhý pak překládá; na př. lewehart (leopardus) — lev-hart; wurf zabel — vrh-cáby, weinahten — vá-noce; Baumwolle — ba-vlna; Leitkauf — lit-kup. 3. Cizí složenina se od vzdělanců přímo překládá jako složenina; na př. theologus — stč. boho-mluvec, nč. boho-slovec. 4. Z cizí složeniny se přejímá pouze její první člen, určovací (srov. auto m. automobil); na př.: Speisekammer — špajz, špajzka; Schnürbrust n. Schnürleib — šněrka; Tragband — trak, traky. 5. Řidčeji se přejímá z cizí složeniny její druhý člen, určený; na př. Knackwurst — vuřt, buřt; Wasserkasten — kašna. 6. Cizí složenina se přejímá s členy přesmyknutými (srv. hodno-věrný a věro-hodný); na př. buochvel (Buchfell) — stč. bělpuch (pergamen), Burgzinne — Cimburk, cimbuří. 7. Cizí slova jednoduchá se přejímají tak, jako by byla složená, přizpůsobujíce se některou svou částí slovům domácím; na př. pionie (lat. paeonia) — pivoňka (podle voněti?); Pastete — paštika (podle štika).

O »NAŠÍ ŘEČI«

přinesly »Lidové Noviny« brněnské v čís. 45. t. r. zajímavý feuilleton, v němž p. pisatel upozorňuje na to, že jsme při velikém pokroku v otázce přesného pravopisu a tvarosloví zůstali daleko za dobou Dobrovského a Jungmanna v kmenosloví a skladbě. A přece v tvoření slov a ve správných vazbách duch národa se projevuje nejvýrazněji. Ke všemu kdosi vydal heslo, že na školách je zbytečno pěstovati mluvnici nebo že alespoň se má obmeziti na míru nejmenší. »Ten, z čí hlavy vyšlo toto heslo, dokázal, jak málo si váží jazyka, pro nějž naši předkové snášeli útrapy, jen aby jej zachránili.« V další části spisovatel se obrací proti nemírnému užívání cizích slov, napočetl jich na př. v článku o 260 řádcích 80 zbytečných, proti přestřelkům různých brusů, ukazuje, že mnohá zavrhovaná slova už se vyskytují u Štítného a Husa, a žádá, aby se sahalo zpět do mluvy starých spisovatelů pro poznání, je-li co chybné, a co se odsuzuje, aby se odůvodnilo. České universitě ukládá zvláštní úkoly pro očistu jazyka, klade ji na první místo a těší se z toho upřímně, že Česká Akademie jala se vydávati časopis »Naši Řeč«, kterému přeje, aby se stal obecně uznávanou autoritou ve věcech jazykových.

DROBNOSTI.

VYMÝTITI — VYMYCOVATI.

Vymítáme na př. neřesti z obce, ďábla z posedlého atd.; vymítati je sloveso opakovací a není k němu potřebí tvořiti nového slovesa, na př. vymítávati — kdyby však bylo třeba slovesa podle 6. tř., znělo by vymětovati (jako je skákati: vyskakovati atp.). Les můžeme vymýtiti (mýto = paseka), a protože předmět slovesa se často posunuje, poněvadž na př. vlastně stahujeme kůži s zajíce, sbíráme smetanu s mléka a přece říkáme, že stahujeme zajíce, sbíráme mléko, lze také vymýtiti stromy z lesa, anebo ve smyslu přeneseném třebas i neřesti z obce. Trvalý a opakovací tvar by musil zníti vymycovati (jako je na př. donutiti: donucovati). To říkáme proto, že jsme čtli

kdesi: »Budou-li je (Němci cizí slova) náhle o překot vyměcovati, stane se, ... že si budou tíže rozuměti, než prve.« V y m ě c o v a t i nic není, není to tvar odvozený ani od slovesa v y m í t a t i, ani od slovesa v y m ý t i t i. A takové novotvary se u nás rády zahnizďují, zejména napsal-li je spisovatel dobrého citu českého, jako je tomu zde.

JEŠTĚ JEDNOU »KDYŽTĚ«.

Prof. Ferdinand S t r e j č e k uveřejnil ve Věstníku č. prof. (24, 135 n.) »Několik poznámek« k našemu časopisu. Není poprvé, že vykládá o otázkách správnosti jazykové, a jeho stanoviště jest známo již z jeho projevů dřívějších. Prof. Strejček si přeje větší shovívavosti, než mívali brusiči starší; soudí, »že »Naší Řeči« bude třeba leccos obhajovati z toho, co z českého jazyka vymycuje prosté ochotnictví nebo pověstné »koníčkářství«« a uznávati, že i jazyk se vyvíjí a mění.

To jsou věci, s nimiž se srovnává i mínění naše; prof. Strejček uvádí toho z našeho časopisu některé doklady a dokladů takových on i jiní čtenáři naši časem najdou asi více. V jednotlivostech samých nebude vždy snadné najednou dospěti shody a naskytnou se otázky podrobné, jež budou potřebovati podrobné úvahy a výměny mínění různých: a »Naše Řeč« nebude se zavírati proti mínění odchylnému od mínění jejího. Ale ovšem, ne sama »Naše Řeč«, ale otázky samy vždy budou vyžadovati, aby byly řešeny nikoli obecnými větami zásadovými, nýbrž důvody věcnými, a ty důvody musí býti budovány způsobem vědeckým na základech, vzatých z nepochybných fakt jazykových. Víme, že výčitky brusů nebývaly vždy vědecky plně oprávněny, a máme nejlepší vůli, jejich chyby odkrývati a sami se jich vystříhati: ale máme za to, že bychom nekonali plně úkolu, jejž jsme podnikli, kdybychom nevyhledávali také nesprávností, jichž brusy nepoznaly. Proč to či ono máme za nesprávné, budeme vždy vykládati, jak dovedeme, mimo chyby, každému patrné: ale prosíme, aby se věřilo, že důvody naše jsou věcné, třebas někdy snad před soudem odborným a věcným neobstojí. Chyba člověkem vládne, i redakcí »Naší Řeči«: ale »ochotnictví«, »koníčkářství« a podobné věci ani jí se nelíbí.

Prof. Strejčkovi se zdá, že »»Naše Řeč« počala také již upadati v chybu starých »brusů« a zle horliti proti takovým tvarům, jež jsou snad jednotlivci nepohodlny (jsou jeho »koníčkem«, jak říkáme), ale jinak jazyku naprosto neškodné.« Míní »příšernou popravu spojky k d y ž t ě, která volá o soucit v obou prvých číslech«. A pak dokazuje, ne že k d y ž t ě je »koníček« anonyma, »který otiskl první výpad proti k d y ž t ě na str. 28«, nýbrž že jeho v ě d e c k é důvody jsou nesprávné. »Že tvaru t ě v dativu užívali již naši předkové, o tom se může každý přesvědčiti v Gebauerově »Historické mluvnici« (Díl III, č. 1, 527).« Tam se dočítáme, že se místy říká v n o v é d o b ě t ě místo t i, a pak že paní Zuzana Černínová z Harasova r. 1652 dvakrát napsala t ě místo t i. Aby čtenář viděl, co to znamená, přidáváme, že jde o důvěrné, rodinné listy, v jakých i nejlepšímu znalci pravopisu a mluvnice se leckdy přihodí něco lidského, že paní Zuzana jinak skoro v každém dopise má několikrát t i, t ě atd., a pokud vidíme, vždy správně, že jde o 17. století, v němž se vůbec psávalo všelijak, že podle jazykozpytu srovnávacího i slovanského t ě není t i, a že ony dva doklady jsou jediné (proti statisícům správných), které Gebauer znal z písemních památek od 13. st. do své doby; za takových okolností bývá v mluvnictví zvykem, domýšleti se nějaké písařské chyby, a neučinil-li toho Gebauer, vidíme v tom svědectví, že tyto doklady znal ne z výpisků svých, nýbrž z nějaké seminární práce. Že nicotnost oněch dvou dokladů sám prof. Strejček cítil, zdá se z jeho slov, že »to je celkem věc vedlejší«: ale měl se vyjádřiti určitěji, anebo raději o rovnici t ě = t i nemluviti. Připouští, že -t ě je snad opravdu z -ť j e (o čem každého mohou přesvědčiti na př. doklady Jungmannovy), tedy k d y ž t ě z k d y ž ť j e, ale vykládá, že již v 16. st. j e s t v minulém čase bylo zastaralé (říkalo se n e s l, ne n e s l j e s t) a ptá se proto, zda by by byli překladatelé bible užívali

zkráceného tvaru j e »tak mechanicky, že by je byli stahovali s předcházejícím příklonným ť v t ě.« Kdyby »anonymus« něco takového byl řekl, byl by řekl opravdu něco pošetilého. Ale i prof. Strejček snad ví, že tvar jednou utvořený netvoří se v každém jednotlivém případě znova, nýbrž že se již celý opakuje, jak byl utvořen: či, chce-li kdo říci v ž d y ť, řekne nejdříve v ž d y, pak přidá ť a tak na konec si sestaví celé v ž d y ť. Podle mínění anonymova k d y ž t ě vzniklo z k d y ž ť j e, a pak se tak říkalo dále, až slovo to vyšlo z obyčeje. Ale užívalo se ho v starší době s významem, jaký mu sluší podle jeho původu, t. j. ve větách, kde sloveso j e opravdu mohlo míti místo. Až v st. 19. bylo k d y ž t ě vzkříšeno k novému životu jako náhrada latinského příčinného c u m (naši předkové v tomto smysle říkávali p o n ě v a d ž, což našemu knižnímu jazyku se stalo podle významu stejným se spojkou p r o t o ž e). Ale ti, kdo k d y ž t ě vzkřísili, slovu tomu nerozuměli, užívali ho proti starému způsobu na př. i ve větách jiných osob, než osoby 3. j. č., a tak se dostalo i do písemnictví. Lidový jazyk, který jediný by měl právo rozšířiti význam slova takovým způsobem, slova k d y ž t ě dnes vůbec nezná (nemluvíme o lidech, kteří se mu naučili z knih nebo na školách), veliký počet spisovatelů dnešních ho ani neužívá (a nejsou to nejhorší z nich): prof. Strejčkovi se zdá to ubohé k d y ž t ě »neškodným«, nám nesprávným. A tohoto mínění se nevzdáme, dokud neuslyšíme důvodů lepších, než jsou důvody prof. Strejčka.

Prof. Strejček přidává, že se říkalo také a č t ě, a příklady z Bible že má zase Jungmann, »které by zde však nerozhodovaly« (protože totiž i v nich jde o věty, v nichž -t ě mluvnicky je -ť j e). Ale Klicpera r. 1823 napsal verše »po kmínovce, po perlovce dělá zase jiné kusy, ačtě málokdy jich zkusí«. Máme zase vykládati, že Klicpera zde užil slova, kterému sám již dobře nerozuměl, protože již dávno vyšlo z obyčeje? Či obohatíme knižní jazyk i tímto a č t ě? Vždyť ani Klicpera není sám, který tvarům s -t ě nerozuměl. Prof. Emanuel Pavelka v Čáslavi, který nás také upozornil, že k d y ž t ě má na př. Kořínkova Skladba (1898) v § 385 a Skladba Niederlova-Steinmannova (1898) v § 656, píše nám, že již Erben v 3. vyd. Kytice se mate: »Nedbátě však matka na to« (Poklad v. 199, v st. vyd. »nedbáť ale matka na to«); podobně u Jablonského: »Joutě pak ty vzácné dary: jazyk, srdce s rozumem« (62), u Čecha: »Jsemtě v jeho moci« (Anděl, První 8, 2. vyd. 66), »abychtě rostla« (Jarní déšť, t. 104), »všaktě k dobrým koncům dospěje bouře« (Podobenství v Nov. pís.). Z pamětní knihy městečka Bílého Podolí (k r. 1839) vylovil prof. Pavelka také tuto perlu: »V době pobytů zde asi Tři Měsiců byli tito měřičové mimo Jich cis. slůžné od rolniků dobrovolně ve stravě podporované, antě byli žen té«. Jestliže k d y ž t ě, proč ne také a n t ě?

Pro radost prof. Strejčkovi, zase podle listu prof. Pavelky, ještě doklad, kde i nejvyšší moc jazykotvorná, lidový živý jazyk, rozšířil -t ě přes původní míru (jako se stalo asi v »na moutě« podle našeho výkladu, který se prof. Strejčkovi tolik nelíbí). Říkávalo se »jak (jakž, jakť atd.) jsem živ, toho jsem nevídal«, podobně »jak jsi živ«, »jak jest živ« atd.; zřídka nalézáme v starší době doklady bez slovesa (»jak živ«). V 3. os. j. č. místo »jak jest živ« bylo ovšem možno také říci »jak-tě (t. j. jakť je) živ«; tak v legendě o sv. Kateřině »ežť (žeť Kateřina) najprvé právě (skutečně) múdrého, jakž tě živa, dnes uslyší«, což v Passionále (Výb. 1. 295) řečeno slovy »ať řieci musí, ež (že) je, jakž je živa, dřieve mudrcóv nevídala«. Dnes se říká obyčejně »jakživ«, ale také »jaktěživ« (v mn. č. »jaktěživi«) o kterékoliv osobě (»neuvidíš jaktěživ« Čech, Snové, První b. 29). Co si j a z y k ž i v ý utvořil, jest jeho majetkem, a je-li schopno života, dobude si práva i v písemnictví. I jednotlivec smí tvořiti slova a tvary nebo vazby atd., ovšem v duchu svého jazyka, t. j. podle jeho povahy mluvnické a slovní; jazyk živý si z takového díla jednotlivcova osvojí, čeho potřebuje a co se mu hodí. Ale tvoří-li či odjinud (na př. ze starého jazyka nebo z nářečí) vybírá jednotlivec věci, kterých nelze srovnati s mluvnicí jazyka, o nějž jde, prohřešuje se proti němu. Může ovšem býti spor o to, co je správné, co nesprávné, a je právem anebo i povinností strany té i oné, aby své

mínění dokazovala: má-li jedna z nich důvody chatrné, zvítězí strana druhá. Ale odbývati při samém začátku pře protivníka »koníčkářstvím«, je nespravedlivé a nedůstojné.

A když se již dotýkáme také způsobu sporu, přidáváme ještě jinou poznámku. Prof. Strejčka se asi nelibě dotkla věta na str. 59 »N. Ř.«, že neporozuměl dokladu redakci poslanému správně. Tuto větu »anonymus« hned dokazoval, a protože podle jeho mínění prof. Strejček jeho důkazů nevyvrátil, opakuje ji i dnes. Prof. Strejček napsal m. j. (na str. 159): »že . . . »jediné správný« výklad páně anonymův nezdá se mi ani dnes možným«. Podle uvozovek každý čtenář »Věstníku« se bude domnívati, že »anonymus« výklad svůj nazval »jediné správným«: a to není pravda. Na téže str. jsme napsali, že z mnohých poznámek a výpisků, o nichž prof. Strejček mluvil v svém listě, poslal jediný, »jejž jsme znali i my (z Jungmannova Slovníku)«. Ve Věstníku (na str. 140) se píše: »Mám však výpisek vlastní (pan X o nich pochyboval)«, což zase není pravda. Kdyby snad p. prof. uznal za dobré, ještě jednou se někde o nás zmíniti, prosíme, aby našich slov nepřekrucoval.

Ostatní části referátu prof. Strejčka, v nichž místo důvodů vědeckých nastupuje: nelíbí se mi nebo: líbí se mi a kde se dovolává proti nám i nezbytného Svatopluka Čecha a J. V. Sládka, pomíjíme; nepouštíme se ze zásady do rozprav a dokonce už ne do polemik nevědeckých a neučiníme tedy výjimky ani u prof. Strejčka, třebas bychom si vážili osoby jeho. Jenom nezatajíme svého podivení, jak se může on, profesor češtiny, zastávati vazby »zazlívati někomu něco« a užívati slova »obhajoba«, jak může vlas a vous (místo vlasy, vousy) nazývati »p r a s t a r ý m usem básnickým« (za »usus« není českého slova?), vytýkati slova »povážlivý« a »dosíci«, opravovati: »kteří se . . . snažili« na: »kteří . . . snažili se . .«, vytýkati cizomluv »vulgární« ve výnose zemské školní rady a nahrazovati jej slovem »nízký« nebo »sprostý«, když přece sám užívá zbytečných slov cizích a tam zjevně to není ani jedno ani druhé, tak jako se následující a korrespondující výraz: vulgarismy nemůže přeložiti »nízkosti« ani »sprostoty« a jako se těmi přívlastky nevystihuje pojem »vulgární latiny«.

Za uznání, které uštědřil dílem našemu časopisu, dílem jednotlivým přispěvatelům, jsme vděčni, a ochotně jemu i každému jinému v y z r a z u j e m e, k d o s t o j í z a p ř í s p ě v k y n e p o d e p s a n ý m i, kdož si toho přejí věděti: r e d a k č n í r a d a. Asi tak, jako za úředním výnosem stojí celý úřad. Za vytčeným cílem ovšem se budeme ubírati nezmýleni chválou, ale i třeba »přes bouř, plamen, hrom a střely«.

V březnovém č. Topičova Sborníku dr. B o r e c k ý podává zprávu o 2. č. »N. Ř.« a též o druhém článku, týkajícím se spojky k d y ž t ě; přidává m. j. některé staré doklady částice -t ě z -ť j e a starší (nesprávný) její výklad Bartošův. Že k d y ž t ě v starším jazyce bylo jen k d y ž ť j e, pověděli jsme ovšem již v článku prvním.

LISTÁRNA REDAKCE.

P a n u T. Máte pravdu: heslo J. V. císaře a krále překládají noviny chybně a také na slavobráně v Brandýse n. L. chybně bylo uvedeno. Správně zní po česku: »V e v á l c e i v m í r u s l i d e m (německy: »m i t d e m V o l k e«) p r o v l a s t!«

P a n u úč. K. Šv. v Brně. Journal austragen překládají odborníci: v y p r a c o v a t i d e n í k. Post eintragen jest: zapsati (ne zanášeti) poštu. »Změnu majitele provésti« řeklo by se správně: změnu majetníka poznamenati. »Provésti zúčtování« nepokládáme za chybné, ač ovšem »vykonejte zúčtování« méně připomíná německé durchführen.

P a n u J. D. v Ž. B. Stěžujete si na nešvar, že se v učebnicích užívá 4. pádu jedn. sčítance, dělence, dělitele a p., ačkoli jsou to jména neživotná, a míníte, že by se mělo říkati sčítanec, dělitel a p. (podle »meč«). Ale u jmen neživotných, vznik-

lých přenesením ze životných, nebývá v jazyce provedena vždycky a hned i změna deklinace. Až dosud hoši napalují špačka (dřevěného), pouštějí vlka nebo draka, kupují si na jarmarce plechového slavíka a vedle toho otvírají kohoutek, lezou na kozlík atp. Jazyk nezná lineálu, nýbrž jen způsob zvyklostí ustálený. To platí i o nom. dobří vodiči tepla, za něž navrhujete nom. dobré vodiče (podle meče), o gen. seči (seč) a úseče (úseč), mezi nimiž byste si přál tvarové shody. Proč pokládáte gen. trojúhelníku za správnější než trojúhelníka? Jména této deklinace mají přece koncovku obojí: -u i -a, podle toho, jak se kde která ustálila. Slova kupitel i prodatel jsou ovšem zbytečná, máme-li kupce a prodavače.

Panu F. D. v Ž. Za důvod nynější chatrné znalosti jazykové v národě, v učitelstvu i v mládeži pokládáte ve své odpovědi na Doležalův článek v »Naší Řeči« otištěný přílišnou nesnadnost českého pravopisu a zvláště to »ďábelské« dvojí i —y. Pravíte, že 90% veškerého učení mluvnického musí učitel věnovati této »přežité přítěži pravopisné« a že mu pak nezbude času na vlastní látku mluvnickou. K tomu podotýkáme, že český pravopis je mezi pravopisnými soustavami, zachovávajícími souvislost s minulostí, ještě z nejsnadnějších. Oč těžší je už pravopis německý, nebo francouzský, o anglickém ani nemluvě! Co je naše dvoje i — y na př. proti něm. á, které se píše (jako i jiné dlouhé samohlásky) trojím způsobem (Mal — Mahl — Saal a p.) nebo proti franc. o, které má ještě více způsobů psaní (ô, oh, au, aux, eau, eaux, haut, dos, tôt atd.). Jak chatrné by musily býti jazykové vědomosti Němců, Francouzů, Angličanů, kdyby důvodem nevědomosti byl jen zápas s obtížemi pravopisnými?

Panu dru. B. Velmi nás těší, že zejména »Právník«, odborný mluvčí českého vzdělanstva právnického, horlivě si všímá očisty mluvy naší se svého stanoviska. Za uznání snah »Naší Řeči« právě s tohoto místa jsme upřímně vděčni. K věci se ještě vrátíme.

Panu A. S., t. č. v poli. Je opravdu možno, že v oboru, o němž píšete, »přeceňovaná methodičnost nahrazuje plastičnost ducha, bystrost postřehu, nedůvěru k schematisování výchovy«, a že »methoda« »pohltila látku věcnou a bázeň hrdost vzdělancovu«. Ale vadí-li to všecko snad někomu, aby se naučil mluvnici a pravopisu jazyka mateřského, jemuž má učiti jiné? A poněvadž trpké výtky p. A. J. D. (jak jsme se sami o tom přesvědčili nejednou) se zakládají na pravdě, nelze nám odpovědi Vaší řečenému spisovateli otisknouti.

Panu F. S. v N. V. Za obšírné dopisy srdečně děkujeme; je v nich mnoho pozoruhodného. Příště některé poznámky Vaše předložíme čtenářstvu.

Panu A. J. D. v J. »Kritické revue, věnované literatuře pro mládež«, posud jsme neviděli. Ale těžko věřiti, že věci ty opravdu psal český spisovatel, učitel akademicky vzdělaný a dokonce snad doktor filosofie. Že naše pravidla pravopisná posud nejsou provedena zcela jednotně, toho přece nelze prohlašovati za »zmatek«: to nikterak nevadilo a nevadí ani vzdělání věcnému, ani formálnímu. Řečený spisovatel, jenž mluví (jak pravíte) o české »fakultě filologické« a svou úvahu zavírá touto slohovou květnatostí: »Pochybuji, že páni v redakci při veškeré osobní úctě své k nim, budou míti dosti času věnovati se soustavně programu, pro nějž byl měsíčník »Mateřská řeč« založen« — sotva kdy chodil na fakultu filosofickou a o »Naší Řeči« vlastně ani nemluví. Proto promiňte, že obranu Vaší odkládáme.

*

»Naše Řeč« se z usnesení III. třídy České Akademie spravuje pravopisem úředních »Pravidel z r. 1904.«

*

Z nedostatku místa vypouštíme zatím některé »Drobnosti«.

Číslo 4. vyšlo dne 31. března 1917. Z redakce odpovídá dr. Jaroslav Vlček.

Tiskla firma: Th. Vonta, společnost s r. o. v Praze-I., v ul. Bílkově č. 17.